

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Księdza Radosława Bernarda Herki SAC

Katecheza dorosłych w dziele nowej ewangelizacji na tle przemian społeczno-kulturowych w Polsce

Toruń 2018, ss. 353.

Kościół postrzega katechezę dorosłych jako „problem wielkiej wagi” i uważa ją za „najznakomitszą formę katechezy” (*Catechesi tradendae*, 43). Obok środowiska dzieci i młodzieży, będącego tradycyjnym miejscem katechezy, wskazuje na potrzebę katechetycznej formacji ludzi dorosłych. Świadectwem tego szczególnego znaczenia katechezy dorosłych jest także bardzo intensywna współczesna refleksja naukowa i duszpasterska zarówno w Polsce jak i w świecie. Uważa ona katechezę dorosłych za priorytet pastoralny w misji zbawczej Kościoła.

Szczególne znaczenie katechezy dorosłych uzasadnione jest przede wszystkim motywami społeczno-kulturowymi i duszpastersko-katechetycznymi. Jesteśmy świadkami intensywnych przemian kulturowych naznaczonych procesami laicyzacji, sekularyzacji, rozwojem mentalności medialnej i technicznej, procesem złego pojmowania wolności i kryzysu wartości. W takiej sytuacji duszpasterstwo tradycyjne skoncentrowane na katechizacji dzieci i młodzieży okazuje się być niewystarczalne. Katechizuje się głównie dzieci i młodzież, które niestety nie znajdują wsparcia w wierze ze strony dorosłych. Funkcja ewangelizacyjna i katechetyczna rodziny jest dzisiaj mocno osłabiona,

gdyż rodzice sami przeżywają często kryzysy wiary i pozostają dalecy od jej praktykowania. Nie istnieje praktycznie rzeczywistość katechumenatu rodzinnego. W takiej sytuacji niezbędną rzeczą jest katechizacja dorosłych, aby stawali się świadkami wiary i katechetami własnych dzieci.

Jakkolwiek jesteśmy świadkami ożywionej refleksji nad katechezą dorosłych to jednak należy stwierdzić, że w praktyce formy katechezy dorosłych są jeszcze słabo rozwinięte i realizowane. Słusznym wydaje się stwierdzenie jednego z katechetyków, że „teoria mocna, praktyka słaba”¹.

W tak zarysowanej optyce katechezy dorosłych z wielkim uznaniem i zarazem radością należy przyjąć rozprawę doktorską Księdza Radosława Bernarda Herki poświęconą zagadnieniu katechezy dorosłych wobec wyzwań nowej ewangelizacji. To bardzo dobry pomysł i cenny temat. Praca podejmuje temat formacji dorosłych w świetle dzisiejszych wyzwań kulturowych wzywających do dzieła nowej ewangelizacji. Nie jest to zatem tylko ogólny opis natury czy zadań katechezy dorosłych, ale poszukiwanie jej kształtu wobec konkretnych wyzwań duszpasterskich. Jest to pójście w kierunku odnowy, która za nauką soborową odnajduje ludzi świeckich w ewangelizacyjnej misji Kościoła, uznaje ich podmiotowość w jego strukturach i daje możliwość ich permanentnego i integralnego rozwoju. Należy więc pogratulować inicjatywy i cieszyć się, że ktoś podjął ten temat. Już chociażby z tego powodu rozprawa zasługuje na zauważenie i uznanie.

Rozprawa należy do pierwszych tego rodzaju prób spojrzenia na problem katechezy dorosłych w obliczu polskich przemian po 1989 roku. Słusznie Ksiądz Doktorant stwierdza, że „katecheza dorosłych w kontekście polskich przemian po 1989 roku nie doczekała się jednak dotąd gruntownego i komplementarnego opracowania” (s. 54). Z pokorą równocześnie wyznaje, że „rozprawa ma być

¹ R. Chałupniak, *Jaka katecheza dorosłych?*, w: *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, red. K. Misiaszek, Warszawa 2002, s. 87.

próbą dopełnienia tej luki i skromnym głosem w dyskusji” w polskiej refleksji katechetycznej (s. 54).

1. Problematyka i struktura pracy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi poważną refleksję naukową. Ksiądz Doktorant wykazuje dużą dojrzałość badawczą. Umiejętnie stawia problem badawczy, dokonuje jego teologicznopastoralnej analizy, formułuje wnioski. Całość refleksji obejmuje 353 strony i składa się z następujących części: wykaz skrótów, bibliografia, wstęp, trzy rozdziały, zakończenie, streszczenie w języku angielskim i włoskim.

Ksiądz Doktorant w bardzo jasny i zarazem poprawny sposób formułuje główny problem i cel rozprawy. Wyraża się on w odpowiedzi na następujące pytania: „jak wyglądała kondycja polskiej katechezy dorosłych po 1989 roku? Jakie miejsce w dziele nowej ewangelizacji odgrywała ta wyjątkowa i uprzywilejowana forma działalności Kościoła katolickiego, przy uwzględnieniu specyfiki przemian społeczno – kulturowych w Polsce na przestrzeni lat 1989–2013? Na ile wypracowana w posoborowych dokumentach Kościoła katolickiego teoria nt. katechezy osób dorosłych, miała przełożenie na praktykę katechetyczną w naszej Ojczyźnie?” (s. 51).

W rozprawie posłużono się metodologią analizy teologicznopastoralnej. W wymiarze kryteriologicznym (eklezjologicznym) uwzględniono nauczanie Kościoła na temat katechezy dorosłych oraz opisano wyzwania płynące z przemian społeczno-kulturowych. W wymiarze kariologicznym (socjologicznym) dokonano konfrontacji założeń eklezjalnych z praktyką katechetyczną. Wreszcie w wymiarze prakseologicznym (strategicznym) podjęto próbę sformułowania wniosków i postulatów pod adresem praktyki i teorii katechetycznej.

Rozprawa posiada logiczny układ kompozycyjny i tworzy spójną całość. Składa się z trzech rozdziałów, które wyznaczają zarazem trzy główne bloki tematyczne refleksji: „przemiany społeczno – kulturowe w Polsce”, „nowa ewangelizacja” i „katecheza dorosłych”. Pierwszy rozdział zatytułowany *Polskie społeczeństwo i Kościół katolicki w dobie transformacji ustrojowej* (s. 59-127) zarysowuje obraz zmian społeczno – kulturowych w Polsce po 1989 roku. Wskazuje się w nim na zjawiska związane z procesem przechodzenia z ustroju socjalistycznego do demokracji oraz od gospodarki socjalistycznej do kapitalizmu. Następnie określa się zmiany, które te procesy spowodowały w życiu społecznym i kulturowym ze szczególnym odniesieniem do sytuacji Kościoła katolickiego i kondycji religijno-moralnej Polaków. Postawienie diagnozy dotyczącej przemian społecznych i kulturowych jest jak najbardziej konieczne dla zrozumienia potrzeby katechezy dorosłych w Polsce.

W drugim rozdziale (s.128-220) zatytułowanym *Idea „nowej ewangelizacji” w posoborowej refleksji Kościoła katolickiego* Ksiądz Doktorant przedstawił posoborowe rozumienie apostołstwa, ewangelizacji i nowej ewangelizacji. Dokonał analizy tych pojęć oraz zachodzących między nimi zależności w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II i nauczania papieży poczynając od bł. Pawła VI aż do Benedykta XVI. W końcowej części tego rozdziału opisano ewangelizację i reewangelizację w polskim duszpasterstwie po 1989 roku.

Rozdział trzeci (s. 221-336) *Katecheza dorosłych w procesie ewangelizacji* to według Księdza Doktoranta przejście do zasadniczej części dysertacji (s. 57). Znajdujemy w nim opis polskiej katechezy dorosłych o charakterze ewangelizacyjnym. Omawia się wybrane jej wymiary i dokonuje się jej konfrontacji z filozofią postmodernizmu. Następnie przybliża się jej podstawowe środowiska oraz formy. Wskazuje się na trudności i problemy i poszukuje się ich rozwiązań.

Każdy rozdział rozprawy został syntetycznie podsumowany, dzięki czemu analiza staje się bardzo jasna i przejrzysta, pozwala śledzić tok refleksji zwracając uwagę na najważniejsze jej momenty.

2. Ocena merytorycznego aspektu rozprawy doktorskiej

Należy na pierwszym miejscu podkreślić wielką wartość wykonanej pracy. Doktorant podjął się trudnego zadania zarysowania roli i zadań katechezy wobec bardzo złożonego kontekstu przemian społecznych, kulturowych i religijnych. Poradził sobie z tym zadaniem bardzo dobrze. Wskazał na najważniejsze cechy przemian kulturowych i religijnych, umiejętnie odczytał kierunki myśli nowej ewangelizacji i nakreślił drogi rozwoju katechezy dorosłych.

Ksiądz Radosław Bernard Herka umiejętnie przeprowadza refleksję nad podjętym problemem. Przede wszystkim we wstępie jasno formułuje problem badawczy i wyznacza kierunki refleksji. Daje się zauważyć naukową postawę dążenia do stawiania problemów i poszukiwania dróg ich rozwiązywania. Niewątpliwie świadczy to o zrozumieniu przez Księdza Doktoranta wymogów stawianych rozprawom doktorskim. W ten sposób dokonywana refleksja zaciekawia i inspirowa do wielu przemyśleń i osobistych poszukiwań.

Bardzo dokładnie i z wielką starannością zebrano bogaty materiał źródłowy. Przede wszystkim należy zauważyć liczne dokumenty nauczania Kościoła, wśród których są dokumenty Soboru Watykańskiego II, nauczanie czterech papieży od Pawła VI do Benedykta XVI, dokumenty katechetyczne Kościoła powszechnego i w Polsce. Szczególnie cenne jest przybliżenie nauczania Jana Pawła I, które nie zawsze jest zauważane. Dla poznania sytuacji społeczno-kulturowej posłużono się opracowaniami badawczymi pochodzącymi od autorów i instytucji cieszących się autorytetem naukowym.

Bardzo dużą wartość posiada trzeci i zarazem ostatni rozdział pracy poświęcony samej katechezie dorosłych, która jak podaje tytuł pracy, jest i powinna być centralną treścią refleksji.

Należy podkreślić wybór ewangelizacyjnej perspektywy dla rozważań nad katechezą dorosłych. W jej wyniku katecheza jawi się jako pilna i konieczna droga odnowy pastoralnej. Ksiądz Doktorant mocno tę prawdę akcentuje w wielu miejscach pracy.

Zawsze cenną i ciekawą rzeczą w katechetyce jako dziedzinie teologii praktycznej jest stawianie pytań o stopień czy możliwości realizacji teorii katechetycznej w konkretnej praktyce duszpasterskiej. Chodzi szczególnie o poznawanie i analizę napotykanymi trudnościami, w tym przypadku trudnościami związanych z organizacją i prowadzeniem katechezy dorosłych. Jeśli coś chcemy rozwinąć lub uczynić bardziej owocnym zawsze trzeba pytać o praktykę. Warto w tym celu poznawać trudności sygnalizowane przez duszpasterzy i katechetów. Warto pytać się także, jakie formy katechezy są realnie możliwe do prowadzenia a jakie pozostają raczej w sferze oczekiwań. Zawsze ciekawe jest też pytanie o opinię samych dorosłych na temat proponowanej im katechezy. Tych problemów jest świadomy sam Doktorant, co zaznacza w różnych miejscach pracy. Ich poznawanie pozwala jeszcze lepiej i pełniej ocenić katechizację dorosłych. Z pewnością odpowiedzi na te kwestie wymagają odniesień do badań empirycznych. Ksiądz Doktorant wybierając teoretyczną drogę refleksji siłą rzeczy musiał przyjąć ograniczenia w tym względzie.

Warto podkreślić, że Autor rozprawy wykorzystuje niezwykle bogatą literaturę przedmiotu. Pochodzi ona z zakresu wielu dyscyplin naukowych, przez co praca ma charakter interdyscyplinarny. Z punktu widzenia nauki ta cecha zasługuje na szczególne podkreślenie. Obraz katechezy jest pogłębiany w wymiarze teologicznym, socjologicznym, historycznym i psychologicznym. Bogactwo literatury dowodzi o erudycji Autora, ale także o kompetencji i sumienności analizy. Umiejętnie dokonuje się podziału treści na te, które powinny

być w tekście głównym i te, które jako uzupełniające, powinny znaleźć się w przypisach. Przypisy nie są ograniczone do cytowania poszczególnych publikacji, ale często zawierają cenne komentarze i uzupełniające informacje.

Reasumując ocenę strony merytorycznej rozprawy należy jeszcze raz powtórzyć, że refleksja stanowi poważne dzieło naukowe. Odnajdujemy wiele ciekawych treści i postulatów dla poszukiwań nad katechezą dorosłych. Rozprawa może stanowić cenny materiał dla duszpasterzy i katechetów odpowiedzialnych za formację dorosłych.

3. Ocena formalnego aspektu rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Księdza Radosława Bernarda Herki napisana jest poprawną i ładną polszczyzną. Język jest przejrzysty, komunikatywny i stylowo poprawny. Wszystko to niewątpliwie ma ogromny wpływ na percepcję przekazywanej treści. Przypisy w tekście rozprawy zostały wykonane poprawnie i konsekwentnie. Nie budzi zastrzeżeń licząca 37 stron bibliografia załącznikowa (s. 8-45). Do niewielkich mankamentów formalnych można zaliczyć pewne błędy edytorskie, które tak naprawdę prawie zawsze się zdarzają i w tym przypadku nie obniżają wartości pracy.

3. Kwestie do wyjaśnienia i dyskusji

- A. W rozprawie zostały omówione różne formy katechezy dorosłych. Niektóre z nich są bardziej łatwe do realizacji, inne mniej, niektóre bardziej skuteczne, inne mniej. Mając na uwadze ewangelizacyjne wyzwania naszych czasów proszę wskazać kilka form katechezy dorosłych, które wydają się być najbardziej realne i owocne w formacji osób dorosłych, które mają problemy z praktykowaniem własnej wiary.

B. W rozprawie czytamy, że jej Autor podejmuje się zadania refleksji nad katechezą dorosłych nie tylko z pobudek czysto naukowych, ale również z chęci skonfrontowania własnych doświadczeń duszpasterskich z obecnym stanem wiedzy na temat katechezy dorosłych (s. 54). O jakie osobiste doświadczenia chodzi i jakie są owoce konfrontacji tych osobistych doświadczeń z wiedzą pozyskaną w przeprowadzonej pracy naukowej?

4. Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi dojrzałe opracowanie naukowe. Ksiądz Doktorant wykazał się bardzo dobrą znajomością warsztatu naukowego, wielką erudycją i kompetencjami językowymi. Rozprawa spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez prawo o szkolnictwie wyższym. Wnoszę zatem o jej przyjęcie przez Wysoką Radę Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i o dopuszczenie Księdza Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. bp dr hab. Wojciech Osiał

